

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวโน้มที่สำคัญในการเรียนรู้สำหรับอนาคต เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องซึ่งเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาและเป็นการเรียนรู้ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กร การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ด้วยการค้นหา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องพัฒนา “คน” ในองค์กรก่อนสิ่งอื่นใด โดยพัฒนาให้เขามี Personal mastery และ life long learning ให้เกิดในตัวคนให้ได้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอก การเพิ่มศักยภาพภายนอกโดยการพัฒนาตนเองตลอดเวลาและเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและแก้ปัญหาร่วมกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดการเพิ่มคุณค่าในงานของตน องค์กร และประเทศชาติต่อไป ส่วนการพัฒนาศักยภาพภายในหรือการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสู่สันติและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม นั่นคือ การมีสติ สมาธิ และปัญญาในการแก้ปัญหาทั้งทางด้านชีวิตการงาน ชีวิตครอบครัว และสามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้ผู้อื่นต่อไปเป็นเครือข่ายทางปัญญาอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยปราศจากเงื่อนไขทางวัตถุภายนอก ซึ่งเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไปและถึงขั้นสูงสุดได้คือ ความอิสระของจิตและเกิดอิสรภาพทางปัญญา ซึ่งเป็นความสุขที่อยู่เหนือการเสพหรืออยู่เหนือวัตถุใดๆทั้งสิ้น เราจึงควรตระหนักอยู่เสมอว่าการจัดการความรู้เป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาคนเท่านั้นไม่ใช่เป้าหมายของการพัฒนาคน

ดังนั้นการจัดการความรู้ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน เปลี่ยนเป็นความรู้ที่เผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนที่ทำให้ชุมชนเกิด “พลังการเรียนรู้” และระบบความรู้นี้เป็นความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีคุณค่าที่ควรจัดเก็บเพื่อการศึกษาเรียนรู้ต่อไป “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (คลังปัญญาไทย, 2550) เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณถึงในยุคปัจจุบัน มีการนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านมีการจำแนกเป็น ประเภทต่างๆ ดังนี้ ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการทำมาหากิน ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรค ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการกินอยู่ ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปกรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านภาษาและวรรณกรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศาสนาขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านที่จัดรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มักจะเป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจึงเป็นการปฏิบัติให้ดูแล้วทำตาม เนื่องจากรุ่นลูกรุ่นหลานส่วนใหญ่ เปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นที่มีรายได้มากกว่า จึงทำให้ความรู้บางส่วนสูญหายไปตามกาลเวลา

ประเทศไทยมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครมีวิสาหกิจชุมชน ข้อมูล ปี 2556 พบว่า จำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน มีจำนวน 72,956 แห่ง

(สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2556 : internet) มีวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการได้ในระดับที่ดีเด่นที่ควรศึกษาและจัดเก็บองค์ความรู้เพื่อการเป็นต้นแบบให้วิสาหกิจชุมชนได้นำเป็นแบบอย่างอยู่เพียงจำนวนน้อย เขตธนบุรีเป็นเขตหนึ่งในกรุงเทพมหานคร แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 7 แขวงได้แก่ แขวงวัดกัลยาณ์ แขวงหิรัญรูจี แขวงบางยี่เรือ แขวงตลาดพลู แขวงบุคคโล แขวงสำเหร่ และแขวงดาวคะนอง จากการศึกษาข้อมูลในแต่ละแขวงจากทางอินเทอร์เน็ต และจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ทำให้ทราบว่าแต่ละชุมชนมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลากหลายประเภทและส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดผู้สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา และจากการศึกษาเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่า มีวิสาหกิจชุมชนที่มีองค์ความรู้ด้านหัตถกรรมของจิว ซึ่งตั้งอยู่ในแขวงบุคคโล เขตธนบุรี องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดกันมาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตั้งแต่โบราณ ผู้ทรงภูมิปัญญามีศักยภาพและความพร้อมในการร่วมวิจัยและยินดีในการถ่ายทอดองค์ความรู้

ดังนั้นคณะผู้วิจัยในฐานะที่เป็นนักวิชาการด้านการศึกษาจึงต้องการศึกษาวิจัยเพื่อจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนต้นแบบในเขตพื้นที่ธนบุรีเพื่อจัดทำเอกสารเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การอนุรักษ์องค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมและเป็น การบูรณาการสู่การเรียนการสอนและพัฒนาชุมชนให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชน และพัฒนาให้เป็นอาชีพที่ส่งเสริมรายได้และเพิ่มมูลค่าสินค้าให้แก่ เศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ให้เป็นมรดกสืบทอดทางวัฒนธรรมต่อไป

2. คำถามของการวิจัย

กระบวนการผลิต และการบริหารจัดการ ของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบเขตธนบุรีโดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อจัดการและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านกระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบเขตธนบุรีโดยชุมชนมีส่วนร่วม

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 พื้นที่ที่ศึกษา

วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ตั้งของเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยเลือกวิสาหกิจชุมชนที่มีการประเมินในระดับดี เป็น best practice ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ของจิว เขตธนบุรี แบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล จำนวน 9 คน ได้แก่ ประธานกลุ่ม 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตของจิว จำนวน 2 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการผลิตและการบริหารจัดการ และ สมาชิกของชุมชน จำนวน 6 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.2 ด้านเนื้อหา

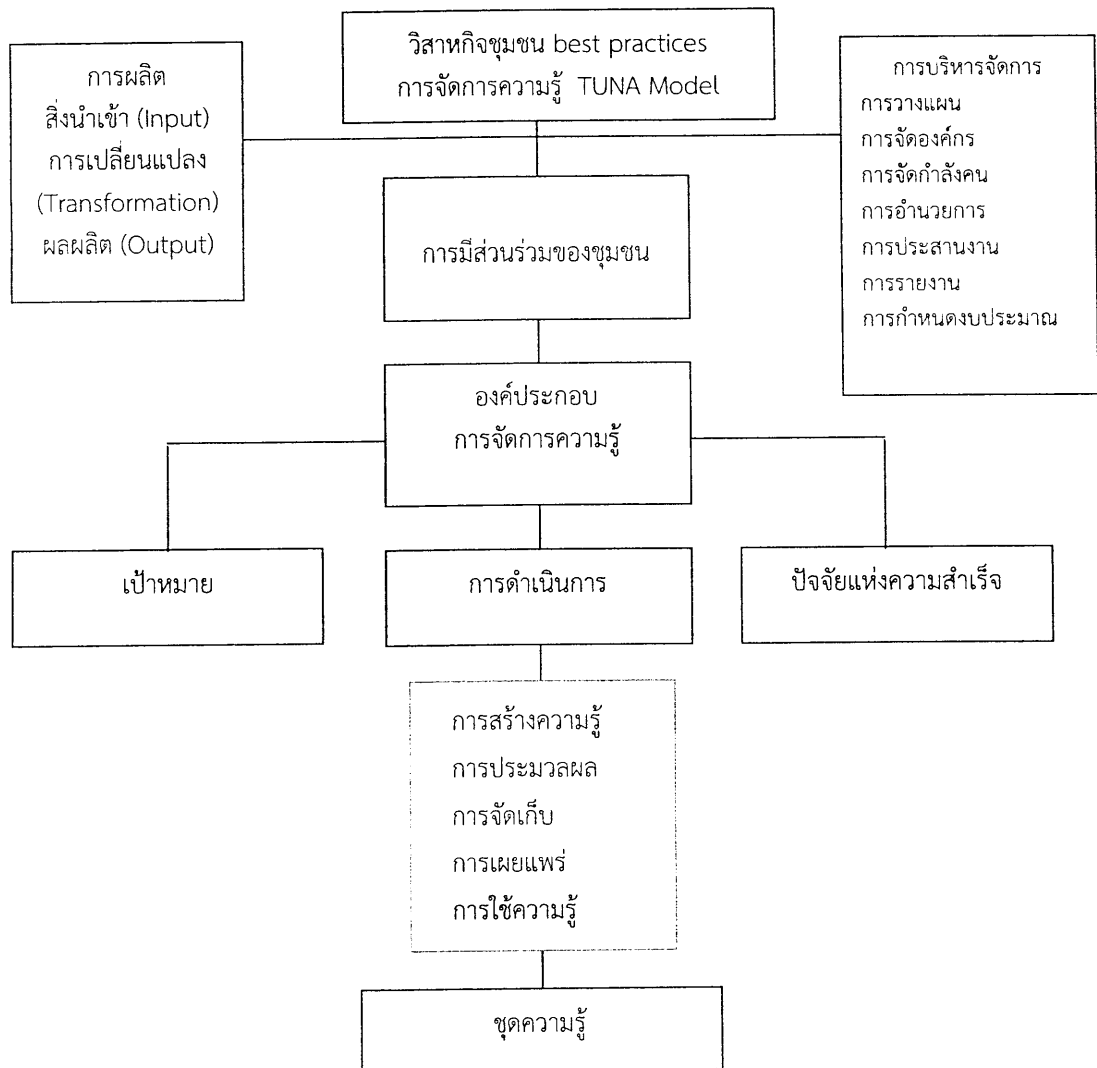
ศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคกระบวนการผลิตและการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ของจิว เขตธนบุรี และจัดเก็บไว้ในรูปแบบสื่อที่พร้อมใช้งานสำหรับการสืบค้นของสถาบัน และจัดพิมพ์เผยแพร่

4.3 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ได้แก่ เทคนิคกระบวนการผลิต และการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมที่เป็นแบบปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practices)

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management)

ภาพ 1 การจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management)

6. นิยามศัพท์

1. การจัดการความรู้ หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์ และสรุปเป็นองค์ความรู้จากตัวบุคคลและนำข้อมูลมาจัดให้อยู่ในรูปแบบของสารสนเทศคือ สิ่งพิมพ์และสื่อวีดิทัศน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. กระบวนการผลิต หมายถึง ขั้นตอนการผลิตหัตถกรรมของจิว ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การผลิต การประดิษฐ์ตกแต่งและการประกอบชิ้นงานจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการผลิต นำไปจัดแสดงและเผยแพร่
3. การบริหารจัดการ หมายถึง การจัดการในกระบวนการผลิตหัตถกรรมของจิว ให้บรรลุตามเป้าหมาย ในด้าน การวางแผน (Planning) การจัดองค์กรหรือการจัดระบบงาน (Organizing) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง (Staffing) การประสานงาน (Co-ordinating) การรายงาน (Reporting) การงบประมาณ (Budgeting)
4. การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนที่นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติคนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
5. วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมของจิว หมายถึง ศูนย์ฝึกวิชาชีพหัตถกรรมของจิวชุมชนวัดบางน้ำขน บ้านเลขที่ 563 ถนน เจริญนคร แขวงบุคคลโล เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
6. ชุมชนต้นแบบ หมายถึง ชุมชนที่มีแบบการปฏิบัติที่เป็นเลิศซึ่งมีวิสาหกิจชุมชนที่มีการประเมินในระดับดี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ผลงานทางวิชาการที่จัดการความรู้จากองค์ความรู้ที่ฝังอยู่ในภูมิปัญญาของวิสาหกิจชุมชน
2. เป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่งานหัตถกรรมของจิวเขตธนบุรีให้เป็นที่รู้จักและสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของหัตถกรรมไทยให้แก่ของเยาวชนของชาติ
3. ได้สร้างนักวิจัยใหม่ทั้งในระดับของนักวิชาการและนักวิจัยของชุมชน จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
4. เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ (Area Based Research) วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เขตธนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยไปสู่การบริการทางวิชาการแก่ชุมชนได้
5. ได้พัฒนาบุคลากรซึ่งเป็นคณาจารย์ และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้มีความรู้ความเข้าใจ ในการจัดการความรู้ และนำไปบูรณาการสู่การเรียนการสอน
6. ได้เครือข่ายความร่วมมือของสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ชุมชนเขตธนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานเกษตรเขตทวีวัฒนา กรมส่งเสริมการเกษตร ที่รับผิดชอบดูแลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ธนบุรี